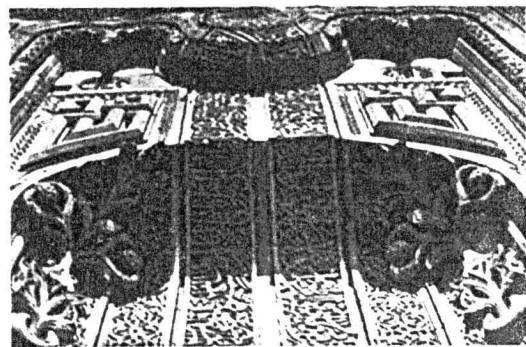
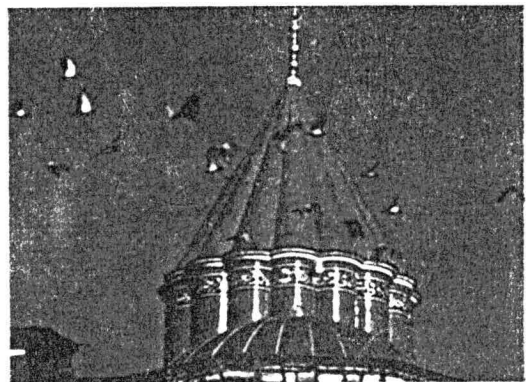
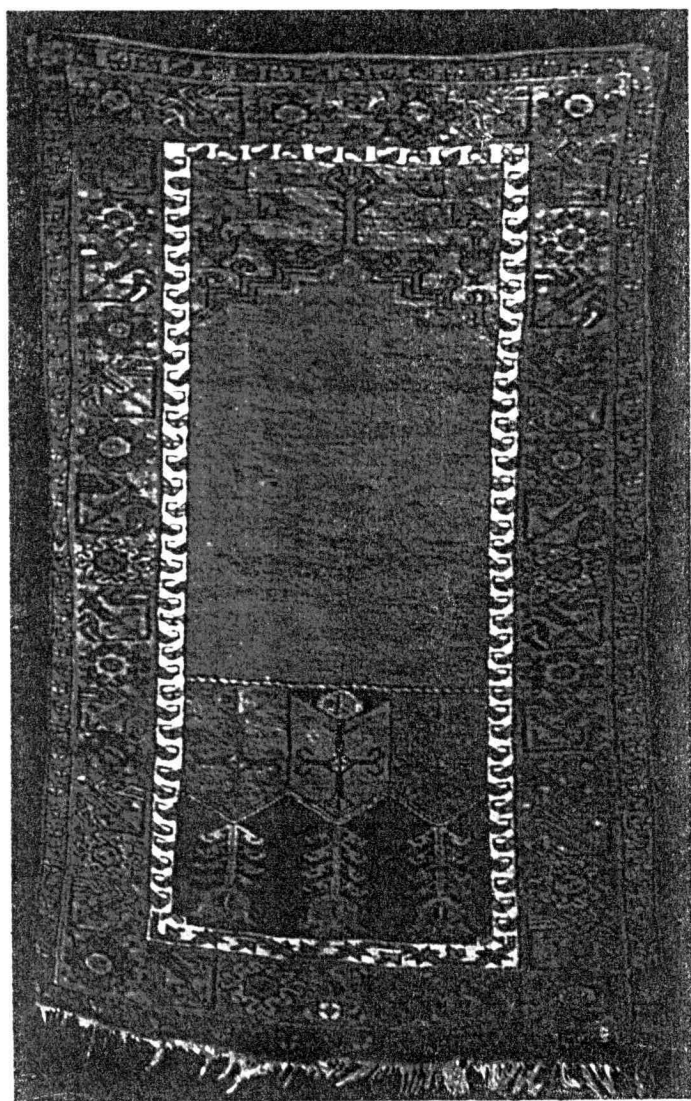

KONYA

TRAVEL CO. — 1207
FOTZHALIG

içre bir canlı nüfus cüzdanı olmanın şavkını tattım, durdum. Bir hane segâh peşrevine duyarlığımı, bir gazele aşkımlı, bir kubbeye inanç gücümü, bir seblle sevecenliğimi, bir minyatüre göz nûrumu, bir Divân-ı Kebire dolunca heyecanımlı, çift başlı kartal görünümlü bir Üniversiteye el -emeğimi, alınterimi, bir Kültür Sarayına özlemimi emanet ettim.

Ben Konyayım...

Bir mutlu yaşantıyı milyonlarca can'a sunacak derecede Hz. Mevlânaca dilim ve gönüm var benim. Yalçın Torosların yemyeşil serenadından tuz ormanlarına Anamaslı göl kartpostallarından Sultan Dağlarının şâha kalkmış heybetine değin yolum var benim. Elimin gergefinde buğday buğday haritalar göğedir. Gözlerim civa örneği terler. Ayak izlerim alüminyum ve manyezit ölçülerine tetik düşürür. Alinyazısına, gönül yazısına teselli arayanlar benim tunç kapılarımı döver. Acı su katılmamış bir duru göl, rüzgâr değmemiş yüce bir burcum. Yedi rengi taşıran görüntüme mercekler ekran ve zaman yetiştiremezler.

Ben Konyayım...

Şerefilerimde gürül gürül ezan sesi, dudaklarımda inanmışlığın, mutluluğun doyumsuz tadı var. Toprağa belenmiş avuçlarımla ebemkuşaklarının bitmeyen özlemimi çağırır. Kurnalarımla bereketin doyumsuz türküsüne gül - esanslı mevlüt bahirleri içinde gebedir. Dilimde yenice ölümsüz bir dirilişin, sınırsız bir oluşun imanlı mısraları var. Zamanlara, mesafelere bakışım derinden ve erkekçe :

Tarih şehri, kültür şehri, sanat şehri, tasavvuf şehri, turizm şehri, inanç şehri, hareket, bereket şehri, özden öze Mevlâna şehri; Ben Konyayım...

F. H.

KONYA'NIN DÜNÜ VE BUGÜNÜ

Konya'nın Kısa Tarihçesi :

Osman Nuri DÜLGERLER

Eski çağ kaynaklarında kentin adı Ikonion olarak geçer. Tasvir, suret anlamına gelen IKON köküne bağlanır. Deukalion tufanından sonra Prometheus'un yaptığı insan biçimli kalıplara veya evvelce Danaia kentine eziyet eden ejderin kafasını kesen Perseus'un anısına dikilen anıta bağlanmakta, bu varsayım kente basılmış paralar üzerinde Perseus ile ejderin (Gorgo) resminin bulunmasıyla da doğrulanmaktadır. Bunun yanı sıra, kentin bir yol taşı üzerinde Konion biçiminde rastlanan adının Frikyia dilindeki Kawania kelimesinden kaynaklandığı ve Grekçe karşılığının Kaovaiia olduğu da ileri sürülmüştür. Hangi kökenden olursa olsun Konya Anadolu'nun eski çağlardan beri aynı adı taşıyan kentlerinden biridir. Bu ad Romalılarda Iconium, Bizanslılarda Toxovio biçiminde yazılmış çeşitli haçlı kaynaklarında Yconium, Conium, Stancona, Çunin, İtalyan sahilnamelerinde Conia bazı eserlerde Cogne veya Cogna şeklinde geçer. Arap kaynaklarında Kûniya, günümüz batı eserlerinde Conie, Konieh veya Konia biçimlerinde geçmektedir.

Yakın çevresinde tarihi kült merkezleri bulunan Konya'nın tarih öncesi dönemleri bilgilerimiz pek geniş değildir. Konya ve çevresinde taş devri kalıntıları henüz bulunamamıştır. Alaaddin Tepesi, Beyşehir-Çukurkent köyü öreni ve Çumra-Çatalhöyük kazıları sonucu Konya ve çevresinde Cilalı Taş Devrinin yaşandığını ortaya koymuştur. İ.Ö. 6000 tarihine inen Çatalhöyük yerleşim merkezi tüm Anadolu tarihi açısından da önemlidir. Bayat Köyü ve Çumra-Çarıklar Köyü yakınlarındaki örenler Konya ve çevresinin Bakır Çağında oldukça geliştiğini de göstermektedir. İ.Ö. 1900 yıllarında kurulan Hitit İmparatorluğu Konya ve çevresine de egemen olmuştur. Konya yakınındaki Karaören, Beyşehir Eflatun Pınarı ve Fasillar Köyü, Alibeyhöyüğü, Akören, Çumra-Çarıklar ve Cihanbeyli-Çorca örenleri bu dönemin önemli kültür merkezleridir. İ.Ö. 1200'de Hitit İmparatorluğunun dağılmasından sonra kurulan Kargamış Beyliği Konya bölgesine egemen olmuştur. İvriz kabartması bu dönemin en ünlü örneğidir.

Konya ve çevresi Hititlerden sonra Frikyalıların eline geçmiş, daha sonra da Lidyalıların egemenliği altına girmiştir. İ.Ö. VI. yüzyılın ikinci yarısında (İ.Ö. 546) Pers istilasına uğrayan Konya, İ.Ö. 333 yılına kadar Perslere bağlı bir satraplık olarak kalmıştır. İ.Ö. 333 yılında İskender'in, O'nun ölümüyle Selekiler'in

daha sonra da Bergama kiralığının egemenliğine kalır. Bergama Kırallığı Attalos III'ün ölümüyle, tüm Bergama kiralığı topraklarıyla birlikte, Roma İmparatorluğu egemenliğine girmiştir (İ.Ö. 133).

Strabon Konya'yı mümbit ve kalabalık bir ülke içinde küçük bir kent olarak gösterir. **Pilinius**'un anlatımında ise kentin önemli bir merkez olduğu izlenimi vardır. Hristiyanlığın yayılışında havarilerden **St. Paul**'un Konya'ya yerleşmesiyle kentin önemi artmıştır. Trajan dönemindeyse Rumlar ve Yahudiler'in yerleşik olduğu bir kent olarak gösterilmektedir. VI. yüzyıl **Süryani vekayinâmecî Malalas**, kentin eski adının **Amandia** olduğunu söyler. İ.S. 40 yılında Roma İmparatoru **Claudius** kente kendi adını vererek **Claudiconium** demiştir. İmparator **Hadrianus** kentin adını **Colonia Aelia Hadriana Augusta İcoinusium** olarak değiştirmiştir. Konya İ.S. 395'te Bizans toprakları içinde kalmıştır. Roma döneminde Konya'da bazı kült eşyalarının dışında önemli bir yapı yoktur. Alaaddin tepesinin güneyindeki Muhacir pazarı semtinde bazı yapı temelleri, mozaik kalıntıları ve yeraltı mezarı bulunmuştur. XIX. yüzyıl ortalarına kadar Konya'ya gelen Avrupalı gezginler, bu dönem eserlerinden çoğunun Konya Kalesi surlarında bulunduğunu belirtmektedirler. Konya Kalesi surlarının yıkılmasıyla bu tür eserlerin bir çoğu yapı taşı olarak kullanılmış geri kalanlarsa bugün Arkeoloji Müzesi'ne taşınmıştır.

İ.S. VII. yüzyıl başlarındaki Sâsâni istilası önlendikten kısa süre sonra, uzun süren müslüman akınları başlamıştır. Daha o yüzyılın ortalarında Muaviye orduları Konya'yı ele geçirmiş, fakat burada fazla durmamışlardır. Aynı olay VIII. yüzyılın başlarında yinelenmiştir. Bu akınlar Abbasiler döneminde de sürmüs, İ.S. 956'da İmparator Nikephoros Phokas İslâm akıncılarının üssü olan Tarsus'u ele geçirerek bir süre bu akınlara son vermiştir.

XI. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'ya Türk akınları başlamıştır. İ.S. 1069'da Konya yağma edilmiş, İmparator Romanos Diogenis'in tüm çabalarına karşın 1071 Malazgirt savaşından sonra bu akınlar Anadolu'nun fethi şekline dönüşmüştür. Selçuklulardan Kutulmuş oğlu Süleyman Bey Konya kentini aldıktan sonra, Anadolu'da savaşan beylerden bir hölümü Süleyman Bey'e bağılıklarını bildirdiler. Bağdad'daki Abbasi Halifesi de hükümlerini menşuru, sancak ve hil'at göndererek Kutulmuş oğlu Süleyman Bey'e Sultan ünvanıyla hitap etti. İznik kenti alınıncaya kadar Konya, Anadolu Selçuklularına Başkent oldu. Haçlı seferlerinin başlaması ve arkasından Moğol istilası Anadolu Selçuklularının batıyı bırakmalarına, doğuya yönelmelerine neden olmuştur. Böylece Konya 1097 tarihinden Anadolu Selçuklularının sonuna kadar Başkent olarak kalmıştır. İkinci haçlı seferleri sonucu Konya Haçlılarca yağma edilmiştir. Aynı olay 18 Mayıs 1190 tarihinde Friedrich Barbarossa yönetimindeki haçlılarca bir kez daha yinelenmişse de, haçlılar Konya'da beş gün kalarak, çekilmişlerdir. Bundan sonra Konya çeşitli saltanat kavgalarına, Cimri olayına sahne olmuş,

en parlak mimari dönemini Alaaddin Keykubat I zamanında yaşamıştır. Konya surlarının yeniden yapılması onun döneminde olmuş, kentte çeşitli medrese cami ve benzeri yapıların yapılması bu dönemde oldukça yoğunlaşmıştır. H. 676 - M. 1277 Cimri olayından sonra, yarı bağımsız olan, Karamanoğulları sürekli Konya'yı tehditleri altında tutmuşlar, her fırsatta Konya'ya egemen olmaya çalışmışlardır. Cimri olayında kısa bir süre Konya'ya egemen olan Karamanoğulları, XIII. yüzyıl sonlarında Konya ve çevrelerine çeşitli akınları gerçekleştirmişler, Yahşi Bey XIV. yüzyılın ilk yıllarında Moğollara karşı koymuş, Konya'yı ele geçirerek, Şehrin surlarını tamir ettirmişti. 1314'te İlhanlıların istilasına uğrayan Konya İlhanlı Emir Çoban'ın oğlu Timurtaş'ın İlhanlılara isyanı ve Mısır'a sığınması (1327) sonucu Karamanoğulları tam bağımsızlığa kavuşmuş ve Konya'ya egemen olmuşlardır. Konya Karamanoğulları döneminde bir başkent değil, kültür merkezidir. Bu dönemde Konya'yı ziyaret etmiş olan İbni Batuta, kenti çok över ve yapısının pek güzel, sularının bol, bağ ve bahçelerinin geniş olduğunu, çarşısının da her sanat için ayrı bir yer ayrılmış olduğunu söyler. 1387 tarihinden sonra Karamanlı - Osmanlı ilişkilerinde kentin adı geçmeye başlar. Konya ilk kez 1394 - 1395 M. (796 H.) yılında Osmanlılar eline geçmişse de, Karamanoğullarına geri verilmiştir. 1397/1398 M. (800 H.) yılında kent bir kez daha Osmanlıların eline geçmiş, Karamanoğulları Beyi Alaaddin Bey idam edilmiş ve oğulları Bursa'ya götürülerek Karamanoğulları ülkesinin büyük bir kesimi Osmanlı ülkesine katılmıştır. 1402 Ankara savaşından sonra Timur'un, çekilmesiyle Karamanoğlu Alaaddin Bey'in oğlu Mehmed Bey Konya ve çevresine egemen oldu. Böylece Osmanlı - Karamanlı ilişkisi yeniden başladı. Tüm bu kargaşalıklar 1465 yılına kadar sürdü. Bu yılda Konya'nın Osmanlı topraklarına kesin katılmasıyla da sona ermiştir.

Konya Osmanlı ülkesine katılmasıyla bir eyalet merkezi durumuna düşmüştür. Konya ve Larende kentinde yaşayan sanatkarlar aileleriyle birlikte İstanbul'a yerleştirilmişlerdir.

Eyaletin başına önce Şehzade Mustafa ve onun ölümüyle de Şehzade Cem getirilmiştir. Cem Sultan'dan sonra sırasıyla Bayezid'in büyük oğlu Abdullah, onun ölümü üzerine Şehinşah, Şehinşah ölünce de oğlu Şehzade Mehmed Konya'ya vali olmuştur. Selim I zamanında Karaman valiliğine Hemdem Paşa getirilmiştir.

Konya'nın eyalet merkezi durumuna düşmesinden sonra, yalnız mevleviler dergahı Mevlana'nın kurduğu gelenekleri yaşatarak şehrin edebiyat hayatını devam ettirmiştir. Bundan sonra Konya'nın adı vekayinamelerde doğuya doğru yapılan seferlerin konaklama yeri olarak geçmektedir.

XVII. yüzyılda Konya ve çevresi Celâli isyanlarına ve çok kanlı olaylara sahne olmuştur. 1635 te Konya'ya gelen IV. Murat, hapisteki zorbaları idam

ettirmiştir. V. Murat 1637'de Bağdat seferine çıkarken yine Konya'ya uğramıştır. 1648 yılında Evliya Çelebi'nin Konya'ya geldiğini Konya ve çevresine seyahatnamesinde geniş yer verdiğini görüyoruz.

III. Selim zamanında Kadı Abdurrahman Paşa 1803'te Konya Valiliğine getirilmiştir. Kadı Abdurrahman Paşadan sonra Tahir Paşa Konya'ya vali olmuştur.

II. Mahmut döneminde Mısır Valisi İbrahim Paşa Osmanlı sadrazamı Resit Mehmet Paşa'yı Takkeli dağ eteklerine yenerek esir almıştır. (21 Aralık 1832).

1813'te seyyah Mac Donald Kinneir, 1826'da Leon de Laborde, 1835'de Alman Komutanı Von Moltke, 1834'de Charles Texier, Hamilton Tehihat Cheff gibi seyyahlar Konya'ya uğramışlar ve Konya hakkında geniş bilgi vermişlerdir. 1853'de Konya'ya ikinci kez uğrayan Tehihat Cheff, Konya'da 4500 ev olduğunu ve 300'ünün Rum ve Ermenilerin olduğunu belirtmektedir. 1839-1876 Tanzimat döneminde Konya surlarının yıkımı devam etmiş, Vali Ahmet Tevfik Paşa zamanında 1869 M. (1286 H.) yılında ilk matba açılmıştır. İlk gazete KONYA adıyla 16 Kasım 1870 günü çıkmıştır. Konya, 1867'de büyük bir yangın ve 1873'de de korkunç bir kıtlık geçirmiştir.

1889 yılında İdadinin açılmasıyla Konya'da eğitimin hızla geliştiğini, 1908 yılında Hukuk Fakültesinin açıldığını görüyoruz. 1898 yılında Bağdat Demiryolu Konya'ya gelmiş, bayındırlık çalışmaları ve imar çalışmaları Avlonyalı Ferit Paşa'nın Konya'ya vali olmasıyla hızlanmış, Çayırbağı suyu Konya'ya getirilmiş, Konya sulama işi ele alınarak Çarşamba suyu Beyşehir gölüne bir kanalla bağlanmıştır. Bu arada eski eserlerin de onarıldığını görüyoruz.

Birinci Dünya Savaşı sırasında cephelere uzak kalmakla birlikte, bütün ülke gibi, uzun süren savaşın etkilerinden kurtulamamıştır. Mütareke yıllarında sürekli bir işgale uğramadı. Kurtuluş hareketlerinin ilk yıllarında Konya'da bazı mukavemet hareketlerinin olduğunu biliyoruz. Halkın karşı koymasıyla karşılaşan Vali Cemal Bey Kenti terkedip İstanbul'a kaçmıştır. Bundan sonra Konya Ankara Hükümetine bağlanmıştır. 5 Mayıs 1920 yılında Konya'da toplanmak isteyen fesatçılar askeri kuvvetlerin zamanında karşı koymasıyla dağıtıldılar. Aynı yıl etrafına topladığı asker kaçaklarıyla 2-3 Teşrin I. (23 Ekim 1920) gecesi hükümet dairelerini basan, ertesi gün Alaaddin Tepesinde karşı koyan vali ve kumandanı esir eden Deli-Baş adlı bir sergerde Ankara'dan Rafet Bey ve Afyon'dan Derviş Bey komutasında gönderilen hükümet kuvvetlerince yenilerek isyan 6 Ekim'de bastırıldı. Bunun arkasından iclelerdeki isyan eylemleri de sonbuldu. 1922 yazındaki Büyük Taarruz eyleminin hazırlıklarında önemli rol oynadı.

Cumhuriyetin ilanından sonra hızla gelişen Konya kenti, bugün Türkiye'nin dördüncü büyük kentidir.

Tarihi gelişiminden kısaca söz ettiğimiz Konya, Anadolu'da Türkler'in yoğun biçimde yerleşmeye başlamasıyla, hızlı gelişme gösteren şehirlerin başında gelir. Uzun yıllar Anadolu Selçuklu Devletinin başkenti olan Konya, ayakta kalmış yapılarıyla, bu dönemin geliştirmiş olduğu mimarî ürünlerin en ilginç örneklerini benliğinde saklamaktadır. Aynı yoğunlukta olmamakla birlikte, Karamanoğulları ve Osmanlılar döneminde de kentte mimarî faaliyetler süreklilik göstermiş, Anadolu-Türk mimarisi konusunda araştırma yapanlar için başvuru yerlerin başında gelmiştir. Bugüne kadar yapılan araştırmaların tamamı gözden geçirilirse, özellikle erken dönem yapıları üzerinde yoğun biçimde durulduğu görülür. Bunu da bir noktaya kadar tabii karşılamak gerekir. Erken dönem Selçuklu kaynakları oldukça sınırlıdır. Bu dönemin bütün boyutlarıyla aydınlatılması açısından mimarî eserler ve kitabeleri büyük önem taşımaktadır.

1973 yılından bu yana sayın hocam Prof. Dr. Metin SÖZEN'le beraber yürüttüğümüz çalışmalar, Selçuklu, Beylikler (Karamanoğulları) ve klasik Osmanlı Dönemi Mimarî uygulamalarının yanında, Osmanlı Mimarîsinde batı etkilerinin arttığı, milliyetçilik fikirlerinin yaygınlaşmaya başladığı 19. ve 20. yüzyıllarda, başkent İstanbul dışında, değişik işlevli yapıların toplu bir kesitini veren yerlerden birinin Konya olduğunu göstermiştir.

Selçuklu döneminden günümüze kadar Türklerin Anadolu'da eski şehirleri nasıl bir dokuya ulaştırdıkları, ne tür yapılarla donattıkları konusunda, sürekli yıkımlar olmasına rağmen, Konya bizlere açık fikir vermektedir.

Yürürlükteki 1967 imar planı uygulamalarından önce Konya'da bazı eserlerin yıkılıp, yerlerine veya malzemeleriyle başka bir yerde yeni bir anıtsal yapının yapıldığı, bazan da park veya yol açmak için anıt niteliğindeki yapıların yıkıldığı, yok edildiği görülmektedir. Örnek verirek :

a. 1882/1883 tarihli Hükümet konağı Konya Kalesi'nin taşları ile inşa edilmiştir. (Resim 1-2)

b. 1901 tarihli Sanayi Mektebi (Eski Karatay Lisesi), Kanuni dönemi eseri Süleymaniye bedesteni yıkılarak yerine yapılmıştır.

c. Nizamiye (Nalinci Baba) Medresesi ve Türbesi, Alaaddin Tepesi-Hükümet Konağı aksının açılması için yıkılmıştır.

d. Hükümet Konağı batısında bulunan ve bugün yeri yeşil bir refüj olan Ulvi Sultan Mescidi ve Kümbeti park yapmak amacıyla yıkılmıştır. (Resim 3)

e. Şerafeddin Camisine bitişik olan Şerafeddin Kümbeti gene çevrenin park yapılacağı gerekçesiyle yıkılmıştır.

Bu örnekleri arttırmak mümkündür.

Tarihi doku araştırmalarının yeterli yapılmadığı 1967 imar planı uygulamaları ile yıkımlar hızlanmış, katı bir plan uygulaması çerçevesinde anıtlara hiç önem verilmemiştir. Bunun en açık örneği, Konya fuarı düzenlenirken, fuar alanı içerisinde yer alan Tac-ül Vezir Medresesinin anaeyvanı müderris odası ve diğer kalıntıları tamamiyle yıkılarak yalnız Türbe ve birkaç sütunu bırakılmıştır. (Resim 4-5) Gene bu ısrarlı plan uygulamaları, bilinçsiz onarım ve restorasyon çalışmaları ile anıtların orijinal biçimleri, şehir slüetindeki görünümleri, boyut ve mekân etkileri değiştirilmekte veya zayıflatılmaktadır. (Resim 6-7).

Ben burada 1925 - 1926 yıllarında Konya anıtlarının da yer aldığı bir belgesel film ve 1976 - 1982 yılları arasında aynı yapıların değişik açılardan alınmış resimleriyle bir karşılaştırma yapacağım. Böylece elli yıllık bir zaman aralığında anıtların ve anıt-çevre ilişkilerinin nasıl değiştirildiğini vurgulamaya çalışacağımı. Çok az sayıda örnek üzerinde yapılan bu karşılaştırma bile bize yalnız Konya'da değil, Türkiye'nin diğer şehirlerindeki anıtların durumunuda açık olarak gösterecektir.

«GÖSTERİ» (Resim 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17).

Şehrin ve anıtların bu duruma gelmesine acaba kimler sebep olmaktadır. Bunları üç grupta toplayabiliriz.

1. Ülke ve kent boyutunda karar verme durumunda olanlar yani :

- Siyasiler,
- Bürokratlar.

2. Halk

3. Bir eserin onarım veya restorasyonunda görev alanlar :

- Sanat Tarihçileri,
- Arkeoloğlar,
- Mimarlar, gruplarının,

araştırma, karar ve uygulama hataları.

Sonuç olarak :

Yıkıp yapan değil, koruyan yapan kişi olmak yolunda herkesimin kendisine düşen vazifeyi yapması konusunda ve sonraki kuşaklara iyi ve sağlıklı bir kültür mirası bırakmak yolunda çaba sarfetmeliyiz.

KONYA'DA SELÇUKLU DEVRİ ÂBİDELERİNDE GÖRÜLEN EPIGRAFİK ÖZELLİKLER

GİRİŞ :

Dr. Hasan ÖZÖNDER

Tarih yazmanın, tarih yapmak kadar önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Güvenilir bir tarih yazımı ise, güvenilir kaynaklardan istifade etmekle başlar. Tarih kaynakları olan, zamanında zapt ve kaydedilmiş eserlerle, yazılı ve mahkûk eserler arasında, «kitabeler»in üstün bir yeri ve değeri vardır. Çünkü orijinal kitabeler, yapıların tapu senedi, kimlik belgesi, en güvenilir vesikasıdır.

Tarihin yardımcı ilimlerinin başında, meşguliyet sahasını kitabelerin teşkil ettiği «EPIGRAFİ» ilmi gelir. Siyasî, askerî ve kültürel tarihimiz açısından olduğu gibi, sanat tarihi bakımından da çok büyük bir önemi hâiz bulunan «EPIGRAFİ» ilmine, «PALEOGRAFİ» (eski yazıları bilme ilmi) ile, «CALLİGRAFİ» (güzel yazı, daha doğrusu hüsn-ü hat) ilimleri destek olurlar.

İbn Mukaffa, kalem hakkında : «Kalemler, değerli, akıllı insanların akıllarının binek taşlarıdır; Kalem, insanların parmak uçlarının beyan ve ifadesidir» der.

Fikir ve hüsn-ü hat yönlerinden böyle olan kalem ve diğer yazı araçlarının meydana getirdiği kitabeler, epigrafik özellikleri üzerinde durularak incelenildiği zaman, çok enteresan bilgi ve belgeleri bize kadar ulaştırmaktadırlar.

Epigrafi ilminin meşguliyet alanı olan kitabeler genellikle, buldukları âbidelerin genel durumları, kitabenin yazıldığı yer ve malzeme kalitesi bakımından, devrinin ekonomik durumu; yazı stili, ibâre havası ve mefhumu açısından kültürel hayatı; ibarede verilen bilgilerle siyasî, askerî, içtimâî ve tarihî yapısı ve yaşantısı hakkında çok enteresan ve güvenilir bilgiler vermektedirler. Bütün bunlar, kitabenin, ilk başkışta, araştırmacıya verdiği ana ve ön bilgilerdir.

Epigrafik incelemeler devletlerin, kitabelere yansıyan ilerleme, duraklama, dalgalanma, gerileme ve yıkılma dönemlerinin tesbiti, teşhisi hakkında da önemli sonuçlar ortaya koymaktadır.

Kitabelerde geçen övgüler, tenbihler, tavsiyeler, şartlar, temenniler, ünvanlar, vecizeler, dualar, şecereler, yıllar, türkçe ve öztürkçe kelimeler, atasöz-